(Nro. 233)

ROZMAITOŚCI.

We Czwartek Nro. 116. 12. Października 1820.

RAPPORT RADY STANU
o dwuletnich czynnościach Rządu, czytany w Warszawie na drugiém posiedzeniu Izb połączonych dnia 14. Września r. b.

(Ciąg dalszy.)

Oddział II.

O postępie Administracyi.

Wykonywanie praw i wymierzenie podług nich sprawiedliwości iest iedynem powołaniem tego wydziału, a szybkość iego zaletą.

Znaczna bardzo z poprzedniego oddziału okazuiąca się różnica między wielością spraw w pierwszych Instancyiach, a małą ich liczbą wyższych, zdaie się korzystne dla Wydziału Sprawiedliwości o dobrem rozsądzeniu sporów dawać świadectwo, kiedy ledwo setna sprawa do Naywyższey Instancyi wywcłaną została. Również i pospiech w wymierzeniu szrawiedliwości w tém dostrzegać się daie, że w każdym prawie Sądzie co rok więcey się spraw rozsądza, uszakże i wielość spraw nie tak chęci pieniactwa iak raczey dobrego bytu, podzieloney własności, zaufania w Sądach, i szybkiego wymiaru sprawiedliwości bywa oznaką.

Z samey nawet wielości spraw karnych nie można wnioskować zepsucia obyczaiów i upadku moralności; większą wprawdzie była liczba spraw karnych w upłynionych dwóch latach, aniżeli w czasach dawnieyszych, lecz zapewne nie większa liczba zbrodni i występków; większa ta liczba spraw karnych pochodzi bez wątpienia z następuiących okoliczności.

Naysprzód wielka liczba czynów dawniey obojętnych lub w prostych dawnieyszych rządach nie znanych, uznanemi zostały przez teraźnieysze prawodactwa za zbrodnie, występki, lub wykroczenia policyyne, i tak

a) Liczne sprawy z defraudacyi ceł i akcyz pochodzące, pomnażaią liczbę spraw karnych.

b) Sprawy z defraudacyi w lasach narodowych i prywatnych pochodzące, dawniey sądownie nie dochodzone, lecz nayczęściey prywatnie karcone, teraz przybyły do liczby spraw karnych.

c) Pomnażaią liczbę te sprawy o przechowywanie zbiegów woyskowych i dopomaganie zbiegostwa.

d) Pomnaża się także liczba spraw karnych w miarę większey liczby Urzędników i oficyialistów, z przyczyny zdarzaiących się przeniewierzeń lub nadużyciów w urzędzie pod Sąd oddawanych.

Powtore: w dawnieyszych czasach mnieysze wykroczenia, a nawet często i większe występki do Sądów nie przychodziły, lecz z mocy zwierzchności Pana nad włościanami i służącemi, lub władzą oycowską nad dziećmi, prywatnie karaneemi były, lub wreszcie kościelne tylko kary i pokuty za sobą pociągały, co teraz wszystko to sądownie dochodzone bydź musi.

Potrzecie: nie było dawiey z małemi wyiątkami dochodzenia zbrodni i występków z urzędu, nie było donosicieli urzędowych, wiele przeto przestępstw iuż to przez odrazę skarżenia, iuż przez prywatne godzenie się wiadomościi sądowey nie doszło, gdy przeciwnie teraz organizowany wydział policyi krajowey zataić się zbrodni nie daie.

Oprocz tych skutków działań i postępu Administracyi Wydziału Sprawiedliwości, Redaktorowie przez Rząd do układania proiektów na teraźnieyszy Seym przychodzących wyznaczeni, trudnili się w upłynionych dwóch latach zbieraniem materyiałów i spostrzeżeń do ich pracy stosownych, i łącznie z Komissyią Sprawiedliwości układaniem samychże proiektów; a proiekta te, iako to: zmian w Kodexie Cywilnym nowey procedury karney, i procedury cywilney, rozkazałeś Wasza Cesarsko-Krolewska Mość wnieść do narady zebranego Seymu.

„W proiekcie procedury Cywilney zadosyć się stało żądaniom Izb Seymowych, tak

co do ustanowienia detaxatorów do oszacowania dóbr ziemskich, iakoteż co do krótszey iak dotąd redakcyi wyroków Sądowych.

Żądanie Izb Seymowych o zaprowadzenie Sądu przysięgłych wziętem zostało, przy układaniu proiektu procedury karney, pod naysumienniejszą rozwagę.

Ważność tey Instacyi, przywiązanie do niey ludu, na łonie którego ona utworzoną i wykształconą została, powszechne nie ledwie domaganie się iey w Europ e, były przytomnemi Radzie Stanu przy dyskussyi tey materyi. Nie bez ważnych wszakże powodów Rada Stanu na teraz od zaproiektowania tey instytucyi wstrzymać uznała potrzebę.

Z powodów tych wytłomaczyła się Rada Stanu Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości składaiąc u podnożka Tronu proiekt procedury karney. Wytłumaczy się równie Izbóm Seymowym wnosząc proiekt teyże procedury: — Podany Waszey Cesarsko-Królewskiey M ści proiekt Statutu organicznego sądownictwa co do liczby sądów ziemskich i urządzenia urzędów do exekucyi wyroków i umów, pogodzonym iest o ile się dało i z życzyniami Izby Poselskiey i z istotną potrzebą. — Co do innych życzeń Izby Poselskiey obięty h petycyiami tyczącemi się Wydziału Sprawiedliwości, z tych żądanie o przedłużenie o rok ieden terminu perkluzyynego dla wierzycieli przez Komissyią Radziwiłłowską przepisanego, równie iak żądanie, aby na Prezesów do Sądów wybierane były osoby z tego tylko Woiewództwa, w którem urzędować maią. Wasza Cesarsko-Krolewska Mość pierwsze raczyłeś uznać za niemogące bydź spełnionemi dla ważnych przyczyn. Drugie to zatrdniaiące i dobór osób i często przeciwne celowi bezstronnego wymiaru sprawiedliwości.

Oddział III.

O stanie wpływów i użyciu funduszów publicznych.

A nayprzód, za rok 1818.

I. Podług Etatu na rok 1818 przeznaczoną była na cały wydział Sprawiedliwości Summa - zł. Pol.	2,275,160	—
II. Za szczególnemi postanowieniami na zaprowadzenie Sądu Pokoiu w Pyzdrach i dodanie Sądom Policyi poprawczey w Kalwaryi i w Warszawie, pomocy -	13300	—
Czyni razem zł. Pol.	2,288,460	—

Z tey summy wydano

I. Na pensyie Etatowe, potrzeby Kancellaryi i inne wydatki - zł. Pol	2,113,898 g. 6 1/2
II. Na pomieszczenie Magistratur i zakupienie utensyliów - - -	76,837 g. 13.
Razem	2,190,735 g. 19 1/3
Pozostało zatém w Skarbie z końcem r. 1818. -	97,724 g. 10 1/2

II. za rok 1819.

I. Etatem za rok 1819 było przeznaczono		
a). Na pensyie i wydatki zwyczayne i nadzwyczayne według obecnego porządku - zł. Pol.	2,310,460	—
b) Na koszta zaprowadzenia nowey organizacyi - - - - -	200,000	—
W ogóle zł. Pol.	2,510,460	—
II. Postanowieniami szczególnemi assygnowanem zostało na Segregacyią Akt Rządowi Pruskiemu wydać się maiących, i na Delegacyią wysłaną do *Białegostoku* po odebranie własności Królestwa - zł. Pol.	18,000	—
III. Tak dawne Remanenta iakoteż ściągnione należytości za druki i forszusa przezaczone teraz na koszta rewizyi Sądownictwa; wykazały w ogóle funduszu	57,493 g. 7 1/3	
Razem	75,493 g. 7 1/3	
Ogólny stan funduszów Wydziału Sprawiedliwości był zatém w roku 1819 w summie zł. Pol,	2,585,953 g. 7 1/3	
Wydatek z pierwszey Summy tak na pensyie, iako też na pomieszczenie Magistratur i inne wydatki biegnące, wynosi - zł. Pol.	2,252,429 g. 2	
Latus 2,252,429 g. 2. —	2,585,953 g. 7 1/3	

Wydatek z drugiey summy na koszta redakcyi i proiektu do praw, dodanie pomocy do ukończenia konkursów,

i na koszta Hypoteki zł.	99,622 g. 7 1/2
Wydatek z trzeciey Summy - - - -	9,900 —
Wydatek z czwartey	- 14,368 g. 4
Ogólny zatém wydatek w r. 1819 czyni zł.	2,376,319 g. 13 1/2
Ogólna pozostałość z r. 1819 czyni zł. Pol.	209,633 g. 23 5/6
Z oszczędnością zaś z r. 1818 w illości - -	97,724 g. 10 1/2
Ogólna pozostałość z obudwóch lat wynosi zł.	307,358 g. 4 1/3

Wydział Administracyi Wewnętrzney Kraiu.

Przez rozwinięcie artykułu 84 ustawy Konstytucyyney, postanowieniem Rządu dnia 30 Maia 1818 r. obeymuiącem przepisy postępowania dla Burmistrzów i Woytów, cały porządek Konstytucyyny Wydziału Wewnętrznego w ostatnim szezeblu Administracyi zaprowadzonym został, miasta szczególnowemi prawidłami i pieniężną poręką Burmisrzów w funduszach zabezpieczone, a Wóyci obeznaią się z obowiązkami i stosunkiem swych czynności, aby się od nich Władze pośrednie więcey nad wskazany zakres nie domagały.

Tym sposobem stało się razem żadosyć dwom petycyiom Izby Poselskiey, względem stałych przepisów dla Władz Administracyynych do urządzenia miast, ktorych mianowani osobno Dozorcy zastąpili.

Po rozwiązaniu byłych Rad Departamentowych Xięstwa Warszawskiego, Rady Woiewodzkie w porządku konstytucyynym 1818 r. urzędować zaczęły, a dla iednostayności w działaniu, stosunki ich i sposób znoszenia się z władzą Administracyyną dokładniey oznaczonym został.

Ciągłe użalenia się na niedogodność podziału niektórych Obwodów, o których zmianę i Izba Poselska zanosiła do Waszey Cesarsko-Krolewskiey Mości prośbę, powodowały Kommissyią Rządową Spraw Wewnętsznych i Policyi do wezwania rad Woiewodzkich na wstępie ich urządowania, iżby wspolnie z Kommissyiami Woiewódzkiemi podały plan dogodnieyszego rozgraniczenia tych Obwodów, w których istotna tego wymaga potrzeba, zmiana bowiem dzisieyszego podziału wiele za sobą pociągaiąca trudności, z gruntowną rozwagą przedsiebrana bydź powinna.

Cześć kraiu, która przez układ Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości z Prusami do Królestwa Polskiego przyłączoną została, iest iuż urządzona, a nadto, punkta graniczne od Prus na całey linii przywiedzione zupełnie do skutku z wzaiemnem obu stron akt swoich oddaniem.

W rzędzie ogólnych czynności Kommissyi Rządowey Spraw Wewnętrznych i Policyi, których uskutecznienia spadł na nią po zeszłym Rządzie obowiązek, ważnym przedmiotem był obrachunek należności za dostarczenia dla woysk Rossyyskich, o który obie Izby Seymowe czyniły do Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości przełożenia, i Wasza Cesarsko-Krolewska Mość sam w skutek ich życzeń, raczyłeś wielokrotnie Oycowską okazać troskliwość. Obrachunek ten, z wszelkich dla woysk Rossyyskich dostaw w naturze (wyiąwszy sól, wódkę, koszta na mlewo i wypiek) w ciągu lat dwoch ostatnich zupełnie ukończony, i sprawdzony został.

Rownież rachunki magazynowe z epoki od 1. Lutego 1816 r. aż do ich zniesienia w pięcciu Woiewództwach, Płockim, Lubelskiem, Mazowieckiem Podlaskiem i Krakowskiem wygotowane, dążą ku ogólnemu ukończeniu.

Pretensyy do Rządów obcych i Rządu Xięstwa Warszawskiego wylikwidowanych i po złożeniu udowodnionego rachunku, iuż ostatecznie zamkniętych, ogół cały przeszło 200 milìionów wynosi.

Zaprowadzenie nowych Ksiąg Gminnych nietylko zapewniło wewnętrzny w nich porządek, lecz dało sposobność do dokładnieyszego spisu ogólney kraiu ludności. Stan iey, skutkiem zapewnie mniey dokładnych w początkach Rapportów nie był pomyślnym, lecz ścisleysze obliczenie zakryło wskazany ubytek, i podług ostatniego w roku 1819 spisu Królestwo Polskie ma ludności, 3,438,728.

W ciągu lat dwóch ostatnich wydała Kommissyia Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policyi popisowych w raz z pozostałemi z r. 1817. w ogóle głów 9300. — Ze zaś Izby Seymowe żaliły się w uwagach nad raportem Rady Stanu o dowolny ich dostarczenia rozkład, uciążliwe de miast stołecznych przeprowadzania, i nie słuszne odzieży dla nich żądanie, przeto Wasza C. K. Mość zaleciłeś Komissyiom Spraw Wewnętrznych i woyny, aby ściśle wszedłszy w ten przedmiot, zapobiegły zwiększaniu ciężarów od zaciągu do woyska nieodłącznych, powciągaiąc nieprawne mieyscowych Władz nadużycia. — W skutku tey Naywyższey W. C. K. M. Woli, powyższey prośbie Izb Seymowych stało się zadosyć, gdyż nietylko pobor ludzi do woyska dokładniey urządzonym i liczba popisowych ściśley śledzoną została, lecz mieszkań-

cy od składek na żywienie i ubieranie rekrutów, iakoteż odprowadzanie ich do miast Woiewodzkich, postanowieniem Rzadu są uwolnieni.

(Dalszy ciąg nastapi.)

Państwo Aszantysów w Afryce.

(Dokończenie.)

Inne własności Aszantysów nie mogą być opuszczone. Jedynie tylko złoto ważą, wszystkie zaś inne towary, iakoto proch do strzelania, tytuń, żelazo, ołów, i t. d. sprzedaią podług miary. Rok zaczyna się u nich z pierwszym Października, i dzieli się na pewne swiętami oznaczone epoki podzielone na trzy lub cztery tygodnie. Siedm dni znayduie się tak iak u nas w tygodniu, lecz każda rodzina zaczyna tydzień dniem podług upodobania obranym, który odtąd dla tey rodziny dniem odpoczynku zostaie.

Niezmordowane śledztwa P. Bowdicha powiększyły znacznie wiadomośc ziemiopisarstwa. Znaiome są domysły i niezgadzaiące się z sobą twierdzenia różnych podróżnych względem biegu Nigru. Raz oznaczono bieg tey rzeki z wschodu na zachód, to znowu w przeciwnym kierunku, iedni utrzymywali, że ginie w piaskowem morzu średniey Afryki, inni znowu, że wpada do Indyiskiego Oceanu — dopiero Mungo-Park przekonawszy się istotnie, że Niger w głębi Afryki płynie z zachodu na wschód, twierdził śmiało, iż następnie zwraca się ta rzeka w przeciwnym kierunku, i iako iedna z rzek pobrzeża zachodniego (n. p. Wolta, Kongo) wpada do morza atlantyckiego. Doniesienia P. Bowdich które ón częścią od mieszkańców głębi Afryki, częścią od Maurów zasięgnął, zupełnie się tym wnioskom sprzeciwiaią. Podług niego płynie w prawdzie Niger z Sebo aż do ieziora Dibber z zachodu na wschód, lecz po wyyściu z tego ieziora dzieli się na dwa koryta, z których iedno ku północno-zachodniey stronie ku Tombuktowi płynie, drugie zas w południowo zachodniey stronie iako prawdziwy ciąg dalszy Nigru pod imieniem Quolla swóy bieg prowadzi, a potem osłabiwszy się w swoim kierunku ku Egiptowi wypływem kilku małych rzek połącza się nareście w południowo zachodniey stronie Sennazu z Nilem. Północne koryto dzieli się znowu powyżey Tombuktu na dwie części; północne koryto od Maurów Toliba od Negrów Zachmer zwane, wpada po krótkim biegu w pewne iezioro czczone od kraiowców iako zabytek potopu powszechnego; południowe zaś koryto otrzymuie nazwisko Jambazuch i upływa ku zachodowi. Te doniesienia ciekawe, i przewyższaiące oczekiwania, starał się nasz Bowdich sprostować przez wielokrotne narady z kraiowcami, i przez mapy podróżnych od Maurów używanych.

P. Bowdich starał się także oznaczyć właściwy bieg rzeki Wolta od iey wybrzeża aż do gór Kong pospolicie górami Xiężyca zwanemi. Ostatnie wzgorza uważano dotychczas w jeografiiach za nieprzerwany łańcuch gór ciągnących się od zachodu na wschód. Bowdich zaś wyiaśnił, że góra Xiężycowa składa się z wielu poiedynczych i odosobnionych gór, które pomiędzy sobą dość dobrą przestrzeń zostawiaią, ażeby większym rzekom z południowey ku północney stronie przeyścia dozwolić. Tak n. p. rzeka Lagos płynie w tym kierunku, a nie iak dotychczas mniemano w północno zachodnim.

P. Bowdich podaie Bretonom zamysł, ażeby z czasem usadowiwszy się w Państwie Aszantysów, starali się wtargnąć w głąb Afryki. Okazuie ón różnemi dowodami, że wszystkie dotychczas wysyłane wyprawy źle wypaść musiały, gdyż na ślepo podeymowane były i nie starano się wprzod porozumieć z poiedynczymi Xiążętami, przez których powiaty przebywano. Angielskie posiadłości na brzegach Gwinei mogą być uważane iako wrota do głębi Afryki: z tąd bowiem różne poselstwa zbliżą się z czasem przez przyiacielskie związki z poiedynczemi pokoleniami Negrów, pozyskaią ich przychylność przez ustawicznych rezydentów na dworach czarnych Xiążąt, i takim sposobem posuwaiących się coraz daley podróżnych zachowaią od niebezpieczeństwa. Z takiemi widokami zaszczepione osady Angielskie w Afryce rozszerzą nad tym dotychczas nędznym kraiem wszystkie te błogosławieństwa, które towarzyszą prawdziwey wierze i użytecznym kunsztom narodów, a znaczna częć zasługi względem oświaty czwartey części ziemi spadnie na mężnego i światłego Bowdicha, który szczęśliwie w sobie połączył talenta i gorliwość Hougtona, Mungo-Parka, Hornemana, Setzera i Tukeya, a którego przedsięwzięcia uwieńczyła opatrzność szczęśliwszem powodzeniem, iak owych męczenników oyczyzny i ciekawości.

B......i.

Redakcyia F. Krattera Drukiem J. Pillera.